

Gekleurd grijs

OVER DE WERKELIJKE INVLOED VAN DE VERGRIJZING OP DE ZORGKOSTEN

'Van grijs wordt niemand vrolijk; een grijze dag, grijze muizen, een grijs gebied. Grijs is erg, en erger nog dan grijs is vergrijzing. Want dan ziet iedereen meteen hoge kosten voor zich die de samenleving niet kan opbrengen en die de economie ontwrichten', aldus prof. dr. Johan Polder, hoogleraar gezondheidseconomie, in zijn inaugurele rede 'Veelkleurig grijs. Economische aspecten van volksgezondheid en zorg'. Vraag is, rijzen de vergrijzingskosten daadwerkelijk de

pan uit? | TEKST BETTY ROMBOUT
BEELD JOS KALDENHOVEN

We spreken Polder in zijn kamer op de Universiteit van Tilburg (UvT). Geen saaie kamer in een grijs gebouw, maar een licht vertrek met uitzicht op het 'groene' dat de universiteit omringt.

Johan Polder studeerde economie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Sinds 2002 werkt de gezondheidszorgeconoom bij het RIVM in Bilthoven, de laatste anderhalf jaar als projectleider van de Volksgezondheid Toekomst Verkenning die in 2010 zal verschijnen. Vanaf 1 januari 2007 is Polder voor één dag in de week verbonden aan de Universiteit van Tilburg (UvT) als hoogleraar Economische aspecten van gezondheid en zorg. Een initiatief van het RIVM in samenwerking met Tranzo, het wetenschappelijk centrum voor transformatie in zorg en welzijn van de UvT.

'HEALTH IS WEALTH'

We vragen Johan Polder eens nader in te gaan op het vakgebied gezondheidseconomie. 'Economie gaat in feite over de allocatie van middelen. Je kunt het bruto nationaal product (bnp) maar één keer uitgeven. De vraag is alleen, waaraan? In Nederland gaat tien procent van het bruto binnenlands product (bbp) naar de zorg. Van mij mag dat percentage hoger zijn. Hoe de Nederlandse samenleving hierover denkt, is niet bekend. Natuurlijk, als je mensen vraagt wat het belangrijkste is in het leven, roept iedereen 'gezondheid'. Zien mensen echter de hoge rekening van de zorgverzekeraar, dan worden ze boos. Hier ligt een spanningsveld. Deze spanning vertaalt zich ook in het verlangen naar een dure auto of een vakantie. Graag zou ik onderzoek doen naar de waardering van gezondheid ten opzichte van andere welvaartsbestemmingen. Men zegt wel eens 'health is wealth', ik ben benieuwd op welk percentage we uitkomen.' Onderzoek heeft al aangetoond dat mensen voor een gezond levensjaar honderdduizend euro over hebben, veel geld dus. Polder redeneert: 'Dus als we levensjaren winnen door betere zorg, zouden we hieruit af kunnen leiden dat kosten gerechtvaardigd zijn.' Maar de gezondheidszorg is al zo duur! 'Flauwekul', antwoordt de gezondheidseconoom vrijwel direct. 'Sinds 1985 is de welvaart gigantisch toegenomen in Nederland, onder andere door het tweeverdienerschap. Het welvaarts criterium is meer privaat geworden. De collectieve welvaart is minder gestegen, waardoor de collectieve lastendruk zelfs gedaald is. Hierin zou je dus ruimte verwachten voor betere zorg.'

'RED HERRING'

De waarde van gezondheid, we kunnen er urenlang over filosoferen met Johan Polder. Maar we willen meer van hem weten: welke invloed heeft de vergrijzing op de zorgkosten? Niet alleen de babyboom van na de Tweede Wereldoorlog, ook de stijging in levensverwachting zorgt ervoor dat er in 2030 verhoudingsgewijs meer ouderen zullen zijn dan nu. Stijgen de zorgkosten explosief of valt dat wel mee? Polder: 'Van belang is een duidelijk beeld te creëren van de gevolgen van de vergrijzing op de gezondheidszorgkosten. Dat beeld is nog vaag. Er zijn nog vele grijze gebieden.

Feit is dat het aantal ouderen sterk toeneemt bij een dalende beroepsbevolking. Het economisch draagvlak wordt smaller. De zorgkosten gaan enorm exploderen, althans volgens het klassieke verhaal. Maar dat is een 'red herring', een afleidingsmanoeuvre, zoals de Engelsen zeggen. Het lijkt dat leeftijd invloed heeft op de zorgkosten, maar dat is niet zo. De tijd tot overlijden speelt de belangrijkste rol bij vergrijzing, niet de leeftijd. Ofwel, de meeste zorgkosten zitten in het laatste levensjaar. Een jaar dat gemiddeld vijftien keer duurder is dan andere levensjaren. Door de toenemende levensverwachting wordt dat dure laatste jaar uitgesteld. Houd je hiermee rekening in de kostenanalyse, dan is de invloed van de vergrijzing op de gezondheidszorg zeventien procent goedkoper dan gedacht!' Dat is een meevaller.

Maar Polder laat het hier niet bij. Hij noemt nog een voorbeeld van het verkeerd inschatten van kosten ten gevolge van de vergrijzing. 'Op dit moment zijn er meer oudere vrouwen dan oudere mannen in onze samenleving. Deze vrouwen zijn als gevolg hiervan vaak alleenstaand en dus eerder aangewezen op zorg van buiten. Het is nu eenmaal zo dat alleenstaand-

‘Het laatste levensjaar is vijftien keer duurder dan de andere levensjaren. Omgerekend blijkt dan de invloed van de vergrijzing op de zorg zeventien procent goedkoper dan verwacht.’

den meer zorg nodig hebben dan diegenen met een partner. Maar nu is aangetoond dat de levensverwachting van mannen gaat toenemen. Het verschil in leeftijd tussen beide sexen wordt kleiner. Met meer oudere mannen komen er verhoudingsgewijs minder alleenstaande vrouwen. Vrouwen die als gevolg hiervan minder aanspraak zullen maken op zorg van derden. Ook deze demografische ontwikkeling drukt dus de zorgkosten.’

STRIJKKWARTET

Na twee grijze gebieden, volgt een derde uit de mond van Johan Polder. ‘Wat dacht je van preventie? Preventie drukt de zorgkosten niet, preventie kost juist geld!’ We zijn nieuwsgierig en vragen om nadere uitleg. ‘Het is eigenlijk heel eenvoudig. Rokers en mensen met overgewicht hebben een slechtere gezondheid en gebruiken ieder jaar van hun leven meer zorg. Maar omdat ze gemiddeld genomen korter leven zijn de totale zorgkosten over de levensloop aanzienlijk lager. Door preventie zullen de kosten op korte termijn dalen, om vervolgens op langere termijn weer toe te nemen. Per saldo zijn we duurder uit.’ Geen reden voor Polder om niet aan preventie te doen. ‘Het gaat om gezondheidswinst, en via preventie kun je die effectief en doelmatig realiseren.’ De gezondheidseconoom kijkt dus naar meer dan alleen de zorgkosten. Hij noemt nog een voorbeeld. ‘Waardering van tijd is een ander grijs ge-

bied. Veel economen zijn geneigd tijd te zien als middel. Tijd is geld, en sneller is beter, want dan neemt de arbeidsproductiviteit toe. Deze gedachtegang is belangrijk in een toekomst met een kleinere beroepsbevolking en een groeiend bnp. Maar in de zorg werkt dit anders. Auto’s zijn snel te wassen, mensen niet. Economen kijken naar tijd als iets instrumenteels. In de zorg hebben tijd en aandacht een eigen waarde. Ik vergelijk het wel eens met een strijkkwartet. Een kwartet kun je niet met zijn drieën uitvoeren. Een econoom zou wellicht zeggen ‘maar dan gaat de arbeidsproductiviteit omhoog’, een musicus zegt ‘dan blijft er niets van mijn stuk over!’

VELE KLEUREN

In het gesprek hebben we aandacht besteed aan een viertal grijze gebieden. Maar er zijn er meer, veel meer. Het is zaak deze grijze gebieden goed in kaart te brengen. We gaan er bijna klakkeloos vanuit dat de vergrijzing hogere zorgkosten met zich meebrengt, maar we vergeten de grijze gebieden waar kleur in zit. Johan Polder: ‘Vergrijzing wordt vaak gezien als iets dat onvermijdelijk is. Maar als het over de zorguitgaven gaat, valt die onvermijdelijkheid wel mee. Ik zeg niet dat de zorgkosten door de vergrijzing dalen, maar wel dat ze afgeremd worden. In mijn verhaal gaat het over het demografisch effect als zodanig. En de andere kant, de investering in zorg, dat is een politiek debat.’ Het mag duidelijk zijn, het grijs is gekleurder dan menigeeen denkt.